

Jämlik medieläskunnighet som mål

— *Planeringsprinciper* —

Nationella audiovisuella institutets publikationer 19/2023

ISBN 978-952-7475-67-6 (PDF)

ISSN 2342-5970 (PDF)

Visuell design: Sofia Grönberg, Nationella audiovisuella institutet

Texter

Inledning: Lauri Palsa, Nationella audiovisuella institutet

Planeringsprinciper: Ella Airola, Nationella audiovisuella institutet

Under arbetet med planeringsprinciperna har vi lyssnat på fler än hundra yrkespersoner som utvecklar eller genomför medieläskunnighet eller mediekompetens i sin verksamhet. Principerna baserar sig på en enkät avsedd för dessa yrkespersoner samt individuella intervjuer. I arbetet med att skapa planeringsprinciperna har vi också dragit nytta av tidigare forskningsdata och expertkommentarer. Förutom teamet för mediefostran på Nationella audiovisuella institutet har även bl.a. projektets nationella styr- och projektgrupp, deltagare i Mediakasvatusfoorumi och nätverket för inkluderande medieverksamhet för vuxna deltagit i arbetet. Tack till alla som medverkat!

Materialet har publicerats under [Creative Commons-licensen CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Materialet har utarbetats som en del av projektet Inclusive and Creative Media Education (ICME). Projektet koordineras av Nationella audiovisuella institutet och det genomförs i samarbete med Universitetet i Florens i Italien och Institute of Communication Studies i Nordmakedonien. Inom projektet skapas innovativa verksamhetsmodeller för att främja medieläskunnighet med fokus på kreativitets- och jämlikhetsperspektiv.

Finansieras av Europeiska unionen. De synpunkter och åsikter som uttrycks är endast upphovsmannens [upphovsmännens] och utgör inte Europeiska unionens eller Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kulturs (EACEA) officiella ståndpunkt. Varken Europeiska unionen eller EACEA tar något ansvar för dessa.

Inledning

I en värld fylld av medier är medieläskunnighet en viktig färdighet för oss alla. Därför är det viktigt att söka metoder för att utveckla jämlikheten inom medieläskunnigheten.

Fastän medieläskunnighet är en viktig färdighet för alla kan olika människor ändå ha olika behov beträffande medieläskunnigheten. Det finns inte heller bara ett sätt att utveckla sin medieläskunnighet, utan det finns många olika möjligheter. Det här uppmuntrar att fundera på medieläskunnigheten och arbetet för att främja den ur verksamhetsdeltagarnas perspektiv.

Att utveckla ett jämlikt medieläskunnighetsarbete är inget enkelt eller lätt mål. Det kräver tid och att man fördjupar sig i ämnet, testar olika saker och lär sig samtidigt. Alla har ändå alltid en möjlighet att göra något. Man kan börja med små steg, och man behöver inte göra allt själv. Det är viktigt att börja modigt fastän allt inte känns helt klart från början.

Utveckling är en gemensam process: alla kan lära sig av varandra, och var och en har något att lära andra. Man kan planera och genomföra verksamheten självständigt, med ett arbetspar eller en kollega, med samarbetspartner och nätverk eller tillsammans med deltagarna. Ledning, planer och strukturer har en stor betydelse när man skapar förhållanden som stöder jämlikt arbete.

Dessa planeringsprinciper fungerar som en checklista, och de hjälper dig också att fundera på och hitta metoder för att utveckla din verksamhet. I stället för att ge färdiga innehåll hjälper planeringsprinciperna dig att komma i gång eller vidareutveckla din verksamhet. De presenterar inget detaljerat rättesnöre, utan de är en samling synpunkter, saker att beakta och råd som hjälper dig att planera verksamheten ur dina utgångspunkter. De utgör också en grund för diskussion och för att identifiera dina egna styrkor. När du granskar principerna kan du till exempel börja med den princip som du tycker är viktigast.

Planeringsprinciperna går igenom med tanke på praxis för medieföstran, materialproduktion och kommunikation. Som stöd för att ta i bruk principerna har vi samlat exempel på olika verksamhetssätt samt praktiska tips. Listan är inte uttömmande.

Du kan fritt bearbeta planeringsprinciperna och deras innehåll så de passar ditt arbete. Du kan också komplettera och utveckla dem utifrån dina erfarenheter och din kompetens.

Planeringsprinciper för jämlik medieläskunnighet

1. Ta reda på vilka riktlinjerna är och planera verksamheten utifrån dem.
2. Reflektera över din verksamhet, attityd och kompetens samt dina utvecklingsbehov.
3. Granska resurserna och planera mediefostran inom ramen för dem.
4. Samarbeta i mån av möjlighet.
5. Använd innehåll och material som stöder jämlikheten.
6. Genomför mediefostran utifrån målgruppen och kontexten.
7. Öka delaktigheten i alla skeden av verksamheten.
8. Se till att verksamheten är tillgänglig och åtkomlig.
9. Skapa ett tryggare rum för att lära sig och agera.
10. Var beredd att vara flexibel beroende på situationen.

Planeringsprinciperna har inte placerats i prioritetsordning. De utesluter inte heller varandra, utan de överlappar och stöder varandra. Ordningsnumren är avsedda för att underlätta diskussionen om principerna.

1. Ta reda på vilka riktlinjerna är och planera verksamheten utifrån dem

Det finns flera lagar och andra riktlinjer som relaterar till mediefostran och jämlikhet. Den praktiska verksamheten styrs också av flera olika planer. Ta reda på vilka av dokumenten som är förpliktande och vilka som är styrande vad gäller din egen verksamhet – med hänsyn till jämlik mediefostran.

När du utvecklar din verksamhet ska du beakta alla riktlinjer och planer som berör din verksamhet. Om du har möjlighet att påverka innehållen i din organisations planer ska du sträva efter att utveckla dem så att de bättre beaktar jämlikheten. Ställ upp både långsiktiga och kortsiktiga mål för mediefostran på basis av riktlinjerna och planerna för att jämlikheten ska byggas upp på ett långsiktigt sätt.

Synliggör relationen mellan materialet för mediefostran som du producerar och använder och de riktlinjer som styr materialet för att detta samband ska vara tydligt för användaren. Beakta också din organisations kommunikationsplan. Sträva efter att utveckla planen så att den stöder jämlikheten utifrån ansamlade erfarenheter och genomför kommunikationen utifrån planen.

Riktlinjer som styr jämlik mediefostran är till exempel

- [Mediekunskap i Finland: Nationella riktlinjer för mediefostran](#)
- [Finlands nationella läskunnighetsstrategin 2030](#)
- människorättskonventioner
- FN:s konvention om barnets rättigheter
- FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar om barnets rättigheter i relation till den digitala miljön
- [EU:s ramverk för digital kompetens](#)
- [EU:s dataskyddsförordning](#)

Praktiskt tips

Skriv en lista med alla nationella och internationella lagar, bestämmelser, riktlinjer och planer som är förpliktande eller styrande för ditt jämlika medieläskunnighetsarbete.

2. Reflektera över din verksamhet, attityd och kompetens samt dina utvecklingsbehov

Ett reflektivt arbetssätt är en cyklisk process som upprepas vid sidan av det övriga arbetet. Planera för stunder inuti verksamheten där du kan reflektera över din verksamhet – till exempel samtidigt som du utvärderar deltagarnas lärande. Du kan också reflektera i samarbete med deltagarna.

Ställ upp mål för den jämlika mediefostran och mät hur de uppfylls. För till exempel statistik om hur många i din arbetsgemenskap som deltagit i utbildning som stöder jämlikheten.

Beakta pedagogens ansvar i mediefostran. Jämför det med styrdokumentet och till exempel ett genus- och normmedvetet arbetssätt. Mediefostrarens verksamhet och exempel har en betydelse för främjandet av jämlik medieläskunnighet. Som mediefostrare ska du vara öppen till möten, diskussion och olika perspektiv.

Reflektera över materialet du producerat och fundera på ifall verksamhetens värderingar framkommer i dem. Behöver det gamla materialet uppdateras? Som materialproducent och kommunikatör ska du reflektera över din verksamhet som väljare av bilder och teman samt framlyftare av perspektiv och personer.

Att bara reflektera leder dock inte ännu till förändring, utan förändring kräver att man omsätter reflektionens resultat i praktiken. Verksamhet inom mediefostran kan redan i sig utveckla den egna kompetensen och de egna attityderna. Ett sätt att omsätta reflektionens resultat i praktiken och på så sätt utveckla verksamheten är att pilottesta nya idéer.

Praktiska tips

- Utred dina möjligheter till fortbildning.
- Organisera en litteratursirkel om forskning i mediefostran.
- Beställ olika nyhetsbrev inom mediefostran.
- Leta efter material på biblioteket som kan stödja din reflektion.

3. Granska resurserna och planera mediefostran inom ramen för dem

Sträva efter att reservera tillräckliga resurser för att genomföra arbetet. Man kan påverka resursernas tillräcklighet både genom ledarskap och med verksamhetsplaner. Leta vid behov efter möjligheter att öka resurserna. Vädja aktivt högre upp för ökade resurser och håll ögonen öppna för projektunderstöd.

Fäst dig ändå inte för mycket vid de existerande resurserna, utan kör på och testa modigt olika saker. Kom också ihåg att samarbete med andra organisationer kan göra det möjligt att genomföra verksamheten med mindre resurser. Att producera material för mediefostran som betonar jämlikhet förutsätter inte nödvändigtvis stora resurser.

Produktionen kan oftast anpassas och prioriteras i enlighet med de tillgängliga möjligheterna. Du kan tillämpa och återanvända färdigt material för olika ändamål och med olika målgrupper.

Mediefostran kräver inte alltid heller nödvändigtvis digitala apparater eller webbuppkoppling, utan den kan genomföras med hjälp av traditionella former av media. Om det skulle behövas digitala apparater men sådana inte finns till förfogande kan du använda lånade eller gemensamma apparater. Du kan också vara kreativ och tillverka olika slags redskap själv.

Beakta att mediefostran inte nödvändigtvis behöver vara en separat verksamhet, utan du kan ståva efter att integrera den i någon annan verksamhet och olika teman. Kommunikation som bygger upp jämlikhet behöver inte heller vara separat från den övriga kommunikationen. Kommunikation som bygger jämlikhet når ofta människor på bred front.

Praktiska tips

- Skapa en årsklocka för mediefostran. Syftet med den är att dela upp resurserna som behövs under året och att sänka tröskeln för att vidta åtgärder.
- Överväg att samarbeta med andra skolämnen ur mediefostrans perspektiv. Försök att integrera mediefostran i dem.
- Mediefostran kan också genomföras utan digitala apparater. Bekanta dig med Nyhetsmediernas förbunds Bekanta dig med det lokala-idékort. Materialet kan användas i mediepedagogik för både barn och vuxna. Förutom idékortet behöver man en papperstidning för att göra uppgifterna.
- Utnyttja tjänsterna som erbjuds av bibliotek. Biblioteket har tidningar, böcker, musik, filmer, spel och annat material som du kan använda på plats eller låna.
- Arbeta med mediefostran utan digitala apparater genom att använda lokaltidningar.
- Ta reda på om möjligheter att låna digitala apparater på den egna orten.

4. Samarbeta i mån av möjlighet

Syftet med samarbetet är att undvika överlappande arbete, dela upp ansvarsområden och utnyttja vars och ens styrkor. Med hjälp av samarbetsnätverk kan man bättre beakta mediekulturens mångfald och förändringarna inom den.

Fundera på samarbetsmöjligheter både inuti och utanför din egen organisation. Du kan börja med att till exempel bekanta dig med lokala servicestigar. Reservera resurser för att genomföra samarbetet.

Utred dina praktiska möjligheter att hitta ett arbetspar eller samarbeta med yrkespersoner inom andra branscher. Gör verksamheten genomskådlig och ömsesidig: diskutera, dela information och reflektera. Skapa utrymme för gemensam planering.

Bjud in utomstående besökare till er mediefostransverksamhet. Se till att besökarna är medvetna om målgruppens särdrag och kompetens.

Det är också möjligt, och ofta klokt, att producera material för mediefostran som samarbetsprojekt. Olika instanser kan utnyttja samma grundmaterial för olika ändamål. Dra nytta av samarbetsnätverk och deras kanaler i kommunikationen för att nå olika målgrupper.

Som en del av ett samarbetsnätverk kan man också ha ett socialt stödnätverk för deltagarna. Beakta alltså samarbetsmöjligheterna till exempel med deltagarnas vårdnadshavare och anhöriga. Kom dock ihåg att alla inte nödvändigtvis har lika möjligheter att stödja sina närstående eller sätta sig in i materialet.

Praktiska tips

- Gå med i Facebookgrupper som stöder mediefostran och nätverkande.
- Kom ihåg nationella temaveckor och temadagar, såsom Mediekunskapsveckan, Nationella spelveckan, Nyhetsveckan, Veckan för digital kompetens och Läsveckan.
- Ordna kaffepauser om medieläskunnighet: bjud in dina kolleger som är intresserade av temat ansikte mot ansikte eller via webben. Dela god praxis och skapa ny praxis.
- Undersök möjligheter att samarbeta med bibliotek. Undersök möjligheter att samarbeta med olika medier.

5. Använd innehåll och material som stöder jämlikheten

Klarlägg mediefostrans centrala innehåll med hänsyn till din målgrupp för dig själv. Fundera på olika alternativ för att genomföra mediefostran och välj medvetet de alternativ som passar situationen bäst.

Genomför verksamhet som stöder jämlikheten. I innehållen ska du beakta aktuella mediefenomen som skapar diskussion i vardagen. Utnyttja teman som utgångspunkt för verksamheten som passar olika målgrupper, till exempel emotionella färdigheter och interaktionsfärdigheter samt hållbar utveckling.

Använd mångsidiga material av hög kvalitet som stöder och främjar jämlikheten och som är tillgängligt, motiverande och aktuellt. Använd olika medieformer och se till att materialet passar din målgrupp. Materialet du använder är ditt visitkort utåt. Ibland kan ett enhetligt format för deltagarnas alster (t.ex. fotografi eller serie) skapa en grund för diskussion även om utmanande teman.

Återspegla verksamheten och materialet på Planeringsprinciperna för jämlik medieläskunnighet. Gör din målgrupp medveten om verksamheten och materialen som erbjuds med hjälp av kommunikation.

Praktiskt tips

Utnyttja Mediekunskapsskolans utbildningshelheter i att främja medieläskunnigheten hos olika åldrar. De har producerats av KAVI och andra finländska organisationer inom mediefostran.

6. Genomför mediefostran utifrån målgruppen och kontexten

När du planerar mediefostran ska du beakta deltagarnas mångfald. Behandla dem som individer och som jämlikar. Ha ett genusmedvetet och normmedvetet tillvägagångssätt som utgångspunkt för verksamheten.

Sätt dig in i målgruppen och deltagarna på förhand. Planera verksamheten utifrån deltagarnas behov och med hänsyn till deras kompetensnivå. Motivera deltagarna på ett sätt som passar dem. Bygg broar mellan det institutionella utrymmet och fritiden. Basera den praktiska verksamheten på deltagarnas vardag och mediekultur.

Ibland kan man behöva använda redskap och tjänster som redan är bekanta för deltagarna som verktyg, i synnerhet om verksamheten är kortvarig. Syftet med verksamheten inom mediefostran kan dock också vara att utvidga deltagarnas kompetens vad gäller apparater och tjänster. Då lönar det sig att utmana det som känns bekant och tryggt och bekanta sig med nya möjligheter.

Det samma gäller i fråga om att beakta hemmens olika verksamhetskulturer i mediefostran. Det lönar sig att vara medveten om utgångspunkterna som hemmet erbjuder, men också att inte ge för stor betydelse till dessa om målet är att lära sig nytt.

Producera och använd högklassigt material som passar målgruppen och som intresserar dem. I materialet – både uppgifterna och bilderna – ska du beakta människornas mångfald. Precisera materialet med exempel som skraddarsyts för målgruppen. Försök undvika att över- eller underskatta deltagarna när du planerar och väljer material.

När du kommunicerar ska du fästa uppmärksamhet vid språket du använder. Inkludera många olika slags människor i din kommunikation. Välj lämpliga kommunikationssätt och kanaler med hänsyn till målgruppen. Om din kommunikation inte är särskilt riktad till att nå en viss målgrupp ska du hellre understryka jämlikhet än specialgrupper i kommunikationen.

Praktiska tips

- Titta på forskning, litteratur och annat material om olika målgrupper.
- Identifiera deltagarnas önskemål och behov genom diskussion, en enkät eller en drömkarta och använd informationen du får för att erbjuda inriktat innehåll inom mediefostran.
- Använd aktuella exempel såsom nyheter och sociala medier i dina övningar för mediefostran.

7. Öka delaktigheten i alla skeden av verksamheten

Gör verksamheten inom mediefostran ömsesidig. Försök att aktivt sänka tröskeln för deltagande. Stärk också deltagarnas upplevelser av aktörskap. Överväg möjligheten att delta i verksamheten anonymt (t.ex. på grund av att verksamheten eller ämnet är känsligt).

Deltagarna har mycket kompetens som det lönar sig att dra nytta av när man planerar verksamheten. Fråga deltagarna vad de vill göra och hurdana idéer de har. Se till att alla deltagare får ordet på ett jämlikt sätt och att allas synpunkter beaktas. Använd aktivitetsbaserade metoder som uppmuntrar till samarbete och kamratlärande.

Planera materialets teman och mål tillsammans med deltagarna. Utveckla material som strävar efter att främja delaktigheten. I utvecklingen av verksamheten och materialen för mediefostran samt i planeringen av innehållen kan du dra nytta av erfarenhetsexperters kompetens och kunnande.

Du kan också inkludera målgruppen i kommunikationen och att planera den. Skapa utrymme för diskussion och delta också själv i den. Samla respons från deltagarna på olika sätt.

Utveckla verksamheten, materialet och kommunikationen på basis av responsen.

Fundera dessutom på deltagarnas möjligheter att förutom den praktiska verksamheten också påverka verksamhetens strukturer, till exempel rekryteringar.

Praktiska tips

- Bekanta dig med redaktionen De ungas röst.
- Bekanta dig med MLL:s Barn- och ungdomstelefonens verksamhet.
- Bekanta dig med olika råd för handledare som publicerats av Senior Surf -verksamheten.
- Det lönar sig också att läsa de etiska anvisningarna för digitalt stöd.

8. Se till att verksamheten är tillgänglig och åtkomlig

Sträva efter att verksamhetens plats och tid är lättillgänglig för deltagarna. Se också till att alla deltagare kan komma till platsen och att utrymmet är tillgängligt. Som stöd för verksamheten kan du vid behov utnyttja hjälpmedel som gör lärandet smidigare för att säkerställa tillgängligheten och åtkomsten.

Använd olika metoder för åskådliggörande för att bygga gemensam förståelse. Fundera på hur du kan åskådliggöra det du säger – till exempel genom konkreta exempel. Utnyttja tolk- eller ordbokstjänster vid behov.

Se till att materialet för mediefostran är tillgängligt och åtkomligt. Förklara de centrala begreppen i materialet. Erbjud material på olika språk samt som text- och ljudversioner då det är möjligt. Kom ihåg att texta videor. Lättläst språk eller ett tydligt, enkelt och koncist uttryckssätt samt textens layout gör det lättare att uppfatta materialet. Använd material som väcker olika sinnen. Satsa på bilderna i materialet.

Kommunicera på ett tydligt och planmässigt sätt så att du tar deltagarna i beaktande. Dra modigt nytta av mångsidiga kommunikationssätt och kommunikationskanaler för att öka tillgängligheten. Kommunicera via både digitala och traditionella medier.

Förse bilder med alternativa texter som beskriver bildernas innehåll. Välj ett tillgängligt språk för kommunikationen. Kom ihåg ett enhetligt uttryckssätt: använd systematiskt samma termer och välj bilder enligt texten.

Beakta också den sociala tillgängligheten. Fundera till exempel på vad som främjar en persons delaktighet när hen tänker utebli från verksamheten på grund av diskriminering eller rädsla för diskriminering. Ordna vid behov grupper riktade till minoriteter.

Praktiska tips

- Beakta EU-direktivet om offentliga myndigheters webbplatsers och mobila applikationers tillgänglighet.
- Översätt ditt populäraste material till lättläst språk.

9. Skapa ett tryggare rum för att lära sig och agera

Gå igenom praxisen och principerna beträffande tryggare rum tillsammans med deltagarna. Gör ett genus- och normmedvetet tillvägagångssätt till utgångspunkten för verksamheten.

Gör principerna för tryggare rum synliga i materialet för mediefostran. Se till att materialets innehåll följer principerna för tryggare rum. Använd ett språk och bilder i materialet som lämpar sig för målgruppen, men var sanningsenlig – släta inte ut i onödan.

När du använder filmer, tv-program, spel och innehåll från sociala medier i mediefostran ska du fästa uppmärksamhet vid åldersgränser. Behandla externa riskfaktorer som relaterar till olika medieplattformar, såsom webben, tillsammans med deltagarna.

Använd icke-diskriminerande språk i ditt tal, i materialet du utarbetar och för övrigt när du kommunicerar. Öka medvetenheten om principerna för tryggare rum genom din kommunikation. Bygg en tryggare mediekultur genom din kommunikation. Moderera diskussionen i olika kommunikationskanaler och forum öppet.

Praktiska tips

- Bekanta dig med principerna för tryggare rum och bearbeta dem så de passar din verksamhet. Det finns exempel på olika organisationers webbplatser.
- Bekanta dig med kampanjen Område fritt från diskriminering.
- Bekanta dig med Sitras spelregler för en konstruktiv diskussion.
- Använd uppgifter om åldersgränser som fastställts av den nationella myndigheten. [Pan European Game Information \(PEGI\)](#) fastställer åldersrekommendationer för videospel i de flesta europeiska länder.

10. Var beredd att vara flexibel beroende på situationen

Planera verksamheten som verkställer jämlik mediefostran så att den är flexibel. Bygg upp en sådan verksamhet att man kan delta i den på många olika sätt och i olika skeden. Om någon till exempel inte kan eller vill ta del av verksamheten på plats kan hen delta via distansförbindelse, eller om någon inte vill uppträda offentligt kan hen ge sin insats i manuskriptskedet.

Utnyttja olika pedagogiska arbetssätt och medier på mångsidiga sätt. Ta modigt tag i situationer som uppstår under verksamheten och var kreativ.

Gör materialet lätt att tillgå och redigera enligt behov. Planera uppgifterna så att det går att förtydliga och gallra dem enligt vad situationen kräver. Var beredd på att reagera med hjälp av kommunikationsmetoder och att vara i växelverkan med människor.

Praktiska tips

[Bekanta dig med Sosped-stiftelsens verksamhet Mieleöntä valoa \(på finska\)](#). Verksamheten är avsedd för unga vuxna som brinner för arbete inom media men som har utmaningar i livet.

Diskussion

- Varför tycker du att det är viktigt att främja jämlikheten?
- Hurdana styrkor identifierar du i din arbetsgemenskap för att främja jämlikheten?
- Vilka personer i din arbetsgemenskap kan för sin del påverka främjandet av jämlikhet?
- Vilken eller vilka av planeringsprinciperna tycker du är viktigast?
- Eller vilka av planeringsprinciperna har redan beaktats i er verksamhet?
- Vad tycker du skulle vara det lättaste sättet att komma i gång med att utveckla jämlik verksamhet?

Ordlista

Vad är medieläskunnighet och mediefostran? [Bekanta dig med terminologin på webbplatsen Mediekunskap i Finland.](#)

Vad avses med jämlikhet? Enligt justitieministeriet innebär jämlikhet att alla människor har samma värde. I ett rättvist samhälle ska personliga faktorer inte påverka människors möjligheter att få tillgång till utbildning, arbete och tjänster – grundläggande rättigheter omfattar alla. [Läs mer på justitieministeriets webbplats likabehandling.fi.](#)

Tilläggsmaterial

En videoserie har publicerats för att stödja ibrukttagandet av planeringsprinciperna. [Du kan hitta videorna på YouTube-kanalen Asiaa Mediakasvatuksesta \(på finska och engelska\).](#) De korta videorna presenterar alla planeringsprinciper samt erbjuder exempelfall och god praxis för att utnyttja planeringsprinciperna.

Material på finska och engelska finns på adressen www.icmeproject.eu.